
SULTAN ALPARSLAN DÖNEMİ SELÇUKLU- MİRDÂSİ İLİŞKİLERİ

Seljuks-Mirdasid Relationships: Reign of Sultan Alparslan

*Esin KÜÇÜKBEKİR**

Özet

Halep, Anadolu'dan Mezopotamya'ya ve Akdeniz'den İran'a giden anayolların kavşak noktası durumundaydı. Bu da bölgeyi tarih boyunca birçok devletin ve emirliklerin odak noktası hâline getirmiştir. Bu emirliklerden biri de Mirdâsilerdir. Yaklaşık yarım asırdan fazla bir zaman bölgeyi elinde tutan hanedan, Sultan Alparslan döneminde Büyük Selçuklu Devleti'nin vasali olmuştur. Daha sonra ise Ukayli emiri Müslim b. Kureyş tarafından 1080'de ortadan kaldırılmıştır. Bu araştırmadaki amaç, iki hanedan arasındaki ilişkilerin siyasi ve dinî boyutunu ele almaktır.

Anahtar Kelimeler: Halep, Mirdâsiler, Büyük Selçuklu Devleti, Alparslan.

Abstract

Aleppo has been the junction point of the main roads from Mediterranean to Iran and from Anatolia to Mesopotamia. This has turned the region into a focal point of various states and emirates throughout history. The Mirdasids have been one of these emirates. The dynasty which controlled the region for more than a half century has been a vassal of the Great Seljuk State during the reign of Sultan Alparslan. Later, the dynasty has been overthrown in 1080 by the Uqaylid Amir Muslim ibn Quraysh. The purpose of this study is to explain between two dynasties political and religion relationships.

Key Words: Aleppo, Mirdasid, Great Seljuk State, Alparslan

1. Giriş

Dandanakan Savaşı, Ortaçağ Türk Tarihi'nin mühim savaşlarından biridir. Bu savaşın neticesinde Büyük Selçuklu Devleti'nin temelleri atılmıştır. Bu zafer, sonuçları itibariyle sadece Selçuklu tarihini değil, bütün

* esin.kbekir@gmail.com

Yakındoğu tarihini etkilemiş ve bu durum yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Pek çok Türkmen boyu kalabalık kitleler halinde Horasan'a girmiştir. Bu durum doğal olarak yeni kurulan devletin yayılma alanı üzerinde belirleyici rol oynamıştır.¹

Bu zaferden sonra toplanılan bir kurultayda Tuğrul Bey hükümdar ilan edilmiştir. Başta Çağrı Bey Davud ve Yabgu olmak üzere, Selçuklu ailesi mensupları muhtelif yerlere tayin edilmiştir.² Daha sonra Selçuklu hanedan üyeleri taksim edilen yerlere gönderilmiştir. Sultan Tuğrul Bey'in tahta geçiş tarihi 1040'dan ölümü 1063'e kadar olan süreç içerisinde birçok bölge Selçuklu Devleti bünyesine katılmıştır.

Tuğrul Bey, son günlerinde yeğeni, Çağrı Bey'in oğlu, Süleyman'ı kendisine veliht yapmıştı. Bu tercihte, Çağrı Bey'in ölümü üzerine, Süleyman'ın annesi ile evlenmesi etkili olmuştu.³ Alparslan, amcası Sultan Tuğrul Bey'in Eylül 1063'te ölmesinden sonra kendi vasiyeti üzerine tahta çıkarılan Süleyman'ın sultanlığını kabul etmemiş ve derhal mücadeleye girişmişti.⁴

Kirmân Meliki Kavurd, Musa Yabgu ve Kutalmış da taht üzerinde hak iddia ediyorlardı. Alparslan isyan eden hanedan üyelerini bertaraf ettikten sonra 27 Nisan 1064'de saltanatını ilan etti.⁵ Abbâsî Halifesi Kaim Biemrillah da onun saltanatını tasdik etti. Ayrıca Sultan Alparslan saltanatını ilan etmeden bir müddet önce amcasının veziri Amidü'l-mülk Ebû Nasr Kündüri'yi tutuklatıp⁶ vezirlik makamına Nizamü'l-mülk'ü getirtti.

¹ Osman Gazi Özgüdenli, *Selçuklular, Büyük Selçuklu Devleti Tarihi (1040-1157)*, C. I, İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları (İSAM), İstanbul 2013, s.91.

² Mehmet Altay Köymen, *Tuğrul Bey ve Zamanı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1976, s.11-12.

³ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, Turan Neşriyat, İstanbul 1969, s.103.

⁴ İbrahim Kafesoğlu, "Alparslan", *İslam Ansiklopesi (İA)*, C.II, Türk Diyanet Vakfı Yayınları (TDV), İstanbul, 1989, s.526.

⁵ Muhammed b. Ali b. Süleyman er-Râvendî, *Râhatü's-Sudûr ve Âyetü's-Sürûr* (Çev. Ahmed Ateş), C.I, Türk Tarih Kurumu Basımevi (TTK), Ankara 1999, s.114.

⁶ Vezir Kündüri'nin tutuklanmasında Nizamü'l-mülk'ün telkinleri etkili olmuştur. Onun öldürülmesi hakkında malumat için bkz.; Sadruddin el-Hüseyinî, *Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye*, (Çev. Necati Lügal), TTK, Ankara 1999, s.16-18; Reşîdüddin Fazlullah, *Camii't-Tevârih*, (Çev. Erkan Göksu- Hüseyin Güneş), Selenge Yayınları, İstanbul 2011, s.109; Râvendî, *Râhatü's-Sudûr ve Âyetü's-Sürûr*, s.115-116; Ali Sevim, "Sibt İbnü'l Cevzi, Mir'âtü'z-zamân fî Tarihi'l-Âyân Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler, II-Sultan Alparslan Dönemi" *Belgeler*, C.XIX, S.23, TTK, Ankara 1998, s.19-20; Ahmed b. Mahmud, *Selçuknâme*, (Haz. Erdoğan Merçil), İstanbul 1977, s.53; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, (Çev. Abdülkerim Özyayın), C.X, İstanbul 1987, s. 44.

Sultan Alparslan saltanatının başlangıcında, Tuğrul Bey zamanında teşekkül etmiş vasal devletlerden bazılarının vasallık statülerini yenilemiş, bazılarının ise yerlerini değiştirmiş ve yeni vasal devletlerin Selçuklu hâkimiyetini tanımalarını sağlamıştır.⁷

Bu dönemde, vasal statüsünde karşımıza Halep'te hüküm süren Mirdâsiler çıkmaktadır.

2. Selçuklu Hâkimiyetinden Önce Mirdâsiler ve Halep'teki Faaliyetleri

Mirdâsiler, 1024-1080 yılları arasında Halep'te hüküm sürmüşlerdir ve Şii mezhebine mensuplardır.⁸ Sâlih b. Mirdâs tarafından kurulan hanedan Benî Kilâb kökenli bir Arap hanedanlığıdır.⁹

Mirdâsilerin hâkimiyetinden önce Halep iki büyük gücün etkisi altındaydı. Bunlar Fâtımî Halifeliği ve Bizans İmparatorluğu idi.

Fâtımî halifesi, Suriye'nin güneyini emniyetsiz olmasına rağmen işgal etmeyi başarmış ancak kuzey kısmı üzerinde bir baskı kuramamıştı. Bunun sebepleri, her iki bölgenin Kahire'ye olan uzaklığı, XI. yüzyıl boyunca Fâtımî halifeliğinin zayıflığı ve Bizans'ın uyguladığı politikalarıdır. Ayrıca Haleplilerin ve Suriyelilerin Fâtımîlere duydukları nefret Fâtımîlerin bu bölgeye hâkim olmasını engellemiştir.¹⁰

Mirdâsiler, XI. yüzyılın başında Kuzey Suriye çölünü kontrol etmekteydi. Bu dönemde Hille'de yaşayan Sâlih b. Mirdâs Rahbe'ye hâkim oldu ve burada Fâtımî halifesi Hâkim Biemrillah adına hutbe okuttu (1009).¹¹ Bu sırada Halep, Hamdânîlerin azatlılarından Lü'lü'ün oğlu Ebu Nasr Mansur'un idaresi altındaydı. Bir müddet sonra Mansur ile Fâtımîler arasındaki ilişkiler bozuldu. Mansur, Hamdânîlerden Seyfûddeve'nin torunu Ebu'l-Heyca tarafından bozguna uğratıldı. Daha sonra Kilâboğullarını tarafına çekmeyi başaran Mansur, Mısırlıların da desteğini alarak Ebu'l-Heyca'yı

⁷ Mehmet Altay Köymen, *Selçuklu Devri Türk Tarihi*, TTK, Ankara 2004, s.151.

⁸ Clifford Edmund Bosworth, *İslam Devletleri Tarihi*, (Çev. Erdoğan. Merçil ve Mehmet İpşirli), İstanbul 1980, s.73; Claude Cahen, *Doğuşundan Osmanlı Devletinin Kuruluşuna Kadar İslamiyet*, (Çev. Esat Mermi Erendor), Ankara 1990, s.210; Erdoğan Merçil, "Mirdâsiler", *İA*, C.XXX, TDV Yayınları., İstanbul 2005, s.149.

⁹ Thierry Bianquis, "Mirdâs", *Encyclopedia of Islam (EI)*, New Edition, Volume VII, Leiden 1993, s.115; Ürfalı Mateos Vekayinamesi ve Papaz Grigor'un Zeyli, (Türkçe'ye Çev. Hrant Andreasyan, Notlar: Edouard Dulaurer, Halil Yinanç), TTK, Ankara 2000, s.53.

¹⁰ Suhayl Zakkar, *Emirate of Aleppo*, Beyrut 1970, s.37-39.

¹¹ Merçil, "Mirdâsiler", s.149.

mağlup etti. Fakat Kilâboğulları'nın ele geçirdikleri her yeri yağmalayıp istila ettiğini gören Mansur, bir ziyafet vesilesiyle Halep'e gelen Salih'i ve Kilâboğulları'nın ileri gelenlerini hapsedti. İki yıldan fazla hapis kalan Salih kaçarak kurtuldu.¹²

Daha sonra Salih iki bin kişilik bir ordu toplayarak Halep'e yürüdü ve şehri kuşattı. Salih'e hücum eden Mansur yenilerek esir düştü. Ancak bir müddet sonra bazı şartlar gereği serbest bırakıldı.¹³ Salih'in sunduğu şartları Halep'e dönünce yerine getirmeyen Mansur'un bu hareketi üzerine Kilâboğulları Halep'i tekrar muhasara ettiler. Bu arada Mansur'un Feth adlı gulamı, Salih'le işbirliği yaparak Halep Kalesi'ni ele geçirdi. Halep'ten ayrılan Salih, hâkimiyet sahasını genişletmek amacıyla Benî Tay Emiri ve Benî Kelb Emiri ile işbirliği yaptı. Fâtımî idaresinden memnun olmayan halk Halep şehrini Salih b. Mirdâs'a bıraktı.¹⁴ Bu suretle Salih Halep şehrini Mirdâsiler hanedanının merkezi yaptı.¹⁵ Bölgedeki hâkimiyeti ele almak isteyen Fâtımî halifesi büyük bir orduyu onların üzerine sevk etti. Fâtımî ordusu, 1028 yılında Mirdâsî kuvvetlerini yenilgiye uğrattı.¹⁶ Sâlih b. Mirdâs ve küçük oğlu bu savaşta öldürüldü.¹⁷ Bu zaferle birlikte Fâtımî halifesi Zâhir el-Fâtımî Filistin ve Kuzey Suriye üzerindeki hâkimiyetini de pekiştirmiş oldu. Ancak Halep ise, savaştan kaçan Salih'in oğulları Nasr ve Simâl tarafından korundu.¹⁸

Bu dönemde Nasr da babası gibi Fâtımî halifesini kendisine metbu olarak kabul etmiştir. Bizanslılara karşı elde ettiği başarıyı halifeye duyurmak için elçi gönderdiği zaman Bizanslılardan almış olduğu ganimetlerin en değerlilerini halifeye göndermiş, halife de buna mukabil Nasr'a hilat ile birlikte çeşitli unvanlar vermiştir. Nasr, Halep'teki hâkimiyet yıllarında şehir reisliğine Hamdânî ailesinden Salim b. Müstafad'ı tayin etmiştir.¹⁹

¹² Abdülkerim Özaydın, "Salih b. Mirdâs", *İA*, TDV Yayınları., C.XXXVI, İstanbul 2009, s.41.

¹³ Mansur, 50.000 dinar, 120 dirhem, 500 elbise 1014 yılına ait gelirin yarısı Salih'e vermek şartıyla serbest bırakılmıştır. (Zakkar, *Emirate of Aleppo*, s.53; Özaydın, "Salih b. Mirdâs", s.41).

¹⁴ Özaydın, "Salih b. Mirdâs", s.41.

¹⁵ Talib Yazıcı, "Halep", *İA*, TDV Yayınları., C.XV, İstanbul 1997, s.241.

¹⁶ Başka bir rivayete göre bu hadise 420/1029'da vuku bulmuştur. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.IX, s.285.

¹⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.IX, s.285.

¹⁸ Zakkar, *Emirate of Aleppo*, s.100.

¹⁹ Emin Kırkıl, Selçuklular Döneminde Halep, Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1999, s.15.

Nasr b. Salih'in hayatına 1038 yılında Fâtîmî kumandanı Anuştegin Dizbörü tarafından son verilmiştir. Nasr'ın öldürülmesi²⁰ üzerine kardeşi Simâl, Şebib b. Vessab ile birlikte kaçarak Halep'e gelmiş ve şehir idaresini ele almıştır.²¹ Şehir ileri gelenlerinden yardım ve itaat sözü almıştır. Dizbörü de Toğan el-Muzafferi idaresindeki kuvvetlerini onların arkasından Halep'e sevk etmiştir. Şehri kaybetme endişesine kapılan Simâl, amcazadesi Mukallid b. Kamil'i kale kumandanlığına tayin ederken, şehir yönetimine de Halife b. Cabir el-Ka'bi'yi tayin etmiştir. Halep hazinesinden önemli ölçüde mal ve parayı yanına alan Simâl, bazı akrabaları ile birlikte Halep'ten uzaklaşmıştır. Toğan idaresindeki Dizbörü kuvvetleri Halep'e yaklaştığında Halife b. Cabir şehri ona teslim etmiştir. Kısa bir süre sonra da Dizbörü Halep'e ulaşmıştır. Haziran 1038 Simâl, Dizbörü'ye karşı mücadeleye devam etmiştir. Bu amaçla Kilâboğullarını etrafında toplamayı başarmıştır. Dizbörü, Ocak 1042 Halep'te ölmüştür.²²

Şehrin yönetimi yaklaşık bir ay Bencü Tegin'in idaresinde kalmıştır. Fâtîmî halifesi el-Mustansır'dan gelen bir tevki şehrin Simâl'e teslim edildiğini bildiriyordu. Bu sırada Haleplilerle Dizbörü'nün adamları arasında çatışmalar çıkmış ve Dizbörü'nün adamları kaleye çekilmek zorunda kalmışlardır. Halepliler bu arada Kinnesrin'de bulunan Simâl'e haber göndererek onu şehre davet etmişlerdir.²³

Halep'te çeşitli mücadeleler içinde olan Simâl, Fatimi halifesine Akka'ya kendine vermesi şartı ile Halep'i teslim edeceğini bildirmiştir. Talep halife tarafından kabul edilmiştir ve Simâl Halep'i teslim edip Akka'ya çekilmiştir. Fakat Mirdâsiler Halep şehrinin Fâtîmîlere teslim edilmesine rıza göstermemişler ve harekete geçmişlerdir.

Mahmud, Temmuz 1060'da Halep şehrini kuşatmış ve Araplardan kalabalık bir grupta iş birliği yapıp Halep'i muhasaraya devam etmiş, fakat şehri fethedemeden oradan ayrılmıştır. Daha sonra geri dönüp şehri tekrar kuşatmış ve sonunda şehri silâh zoruyla ele geçirmiştir (Temmuz 1060). Fakat kale ona teslim olmamıştır. Kalede bulunanlar, Mısır ve Dımaşk hâkimi el-

²⁰ Fâtîmîlerle yapılan antlaşmada Humus Mirdâsilere bırakılınca bu durum Fâtîmî veziri Anuştegin tarafından reddedildi. İki taraf arasında çıkan çatışmada Nasr öldürüldü. (Merçil, "Mirdâsiler", s.150).

²¹ Bu kısım İbnü'l Esir'de şöyle geçmektedir: "Mısır ordusu bu sene Halep'e vardı. Şehir hâkimi Simâl b. Salih b. Mirdâs da oradaydı. Mısır askerlerinin kalabalık olduğunu görünce korkup oradan ayrıldı, böylece Mısırlılar da Halep'i ele geçirdiler. (İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.IX, s.425).

²² Kırkıl, Selçuklular Döneminde Halep, s.15.

²³ Azimi, *Azimi Tarihi, Selçuklularla İlgili Bölümler*, (Çev. Ali Sevim), TTK, Ankara 2006, s.5; Kırkıl, Selçuklular Döneminde Halep, s.17.

Mustansır Billâh'a haber gönderip ondan yardım istemiş, o da Dımaşk emiri Nâsiruddevle Ebû Muhammed el-Hüseyn b. el-Hasan b. Hamdân'a yanındaki askerlerle Halep'e gitmesini ve şehri Mahmud'a karşı korumasını emretmiştir. Bunun üzerine Nâsiruddevle de Halep'e hareket etmiştir. Mahmud onun yaklaştığını duyunca Halep'den çıkmıştır. Nâsiruddevle'nin askerleri şehre girmiş ve orayı yağmalamışlardır. Daha sonra Mahmud ile Nâsiruddevle Halep dışında savaşa tutuşmuşlardır. Aralarında çok çetin bir savaş cereyan etmiş, sonunda Nâsiruddevle mağlûp olmuş ve perişan bir halde Mısır'a dönmüştür. Böylece Mahmud Halep'e hâkim olmuştur. Bu savaş *Vak'atü'l-Funeydik* adıyla bilinir ve çok meşhurdur.²⁴ Mahmud'un Halep'e hâkim olmasında ücretli Türk askerleri önemli rol oynamıştır. Bu sırada Kahire'de bulunan Simâl Halep'e dönmeye karar verdi, fakat yeğeni Mahmud şehri ona bırakmayı kabul etmedi. İki taraf arasındaki mücadele Beni Kilâb kabile reislerinin araya girmesi üzerine anlaşmayla sonuçlandı. Simâl Mayıs 1061'de bir defa daha Halep'e hâkim oldu. Bizans'a karşı başarı ile mücadele eden Simâl Kasım 1062 Halep'te öldü ve yerine kardeşi Ebu Züabe Atıyye geçti.²⁵

Ancak durumu kabullenemeyen Mahmud, Kilâb ileri gelenlerinin desteğini alarak Temmuz 1063'te mücadeleye girişti. Amca-yeğen arasında cereyan eden savaşta ateşkes sağlandı. Böylece Atıyye beyliğinin doğu kısmına-Rahbe'den A'zâz ve Kinnesrin'e kadar – Mahmud ise batı kısmına hâkim oldu. Ancak bu paylaşımı kabul etmeyen Atıyye, Diyarbekir'e yerleşen bin Türkmen okçunun desteğine başvurarak tehlikeli bir karar aldı. Ayrıca şefleri İbn Han olan bu topluluk Suriye'ye giren ilk Türklerdi.²⁶

Bundan da anlaşılacağı üzere Sultan Alparslan'ın Halep'e gelmeden önce bölgede bir Türkmen varlığı söz konusudur. Ayrıca Mirdâsi hanedanı arasındaki hâkimiyet mücadelesinde Türkmenlerin etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Bütün bunların yanında Türkmenlere karşı bir tedirginlik de mevcuttur. Öyle ki, Türkmenlerin varlığının sonunda sıkıntı vereceğini düşünen Atıyye, onların kamplarını Halep Ahdası²⁷ aracılığıyla yağma etmişti. Türkmenlerin bazıları öldürülmüş, bazılarıysa dağıtılmıştı. Ama tüm bu eziyetlerin dışında kalan İbn Han, Mahmud'un hizmetine girerek kendi

²⁴ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.X, s.30.

²⁵ Merçil, "Mirdâsiler", s.150.

²⁶ Ali Sevim, "İbnü'l-Adîm'in *Zübdetü'l-Halep Min Tarihi Halep* Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler", *Belgeler*, XXI/25, TTK, Ankara 2000, s.3.

²⁷ Ortaçağlarda özellikle Suriye'de şehir gençlerinden oluşturulan bir kuruluş olup, savaş sırasında kentin savunmasına yardımcı olan milis güçlerdi. (Ayrıntılı bilgi için Bkz. Cl.Cahen, *al-Ahdâs, EI*, second edition).

yerini belirlemiştir.²⁸ Mercidabık civarındaki savaşta Atıyye yenilmiştir (20 Nisan 1065) ve Mahmud üç ayı aşan bir kuşatmanın ardından Halep'i ele geçirmeyi başarmıştır. Fâtımiler isteklerine boyun eğmeyen Mahmud'a karşı Atıyye'yi harekete geçirmişlerdir. İki taraf arasında yeni bir mücadele başlamak üzereyken Trablusşam hâkimi Kadı Eminüddeve İbn Ammar'ın araya girmesiyle anlaşma sağlanmıştır.²⁹

Bunun sonucunda Mahmud ve Atıyye, Mısır halifesine itaat için ant içtiler; ayrıca aralarında da ant içerek yaptıkları anlaşmaya göre Rahbe, Bâlis, Rakka ve Fırat toprakları Atıyye'nin, Halep ise Mahmud'un oldu. Bu anlaşmadan sonra Atıyye, Mısır Fâtimi halifesi el-Mustansır'ın hizmetinde olarak Dımaşk'a gidip ikamet etmeye başladı.³⁰

3. Mirdâsilerin Selçuklulara Tâbi Olması ve Alparslan'ın Halep Üzerine Yürümesi

Ekim 1069'da, Halep hâkimi Mahmud'un elçisi, Halep'de halife el-Kaim ve Sultan Alparslan adına Sünni hutbesi okutacağını bildiren mektuplarla Bağdat'a geldi. Elçiyi hâdim ve hâcibler karşıladı ve getirdiği mektuplar Hilafet Sarayı'nda okundu. Kilâboğullarından da Dımaşk ve yörelerinde halife ve sultan adına Sünni hutbesi okutacakları hususunda Bağdat'a mektuplar geldi. Esasen vezir İbn Cüheyr, daha önce emir Mahmud ile Dımaşk ve Arap ileri gelenlerine, Halife ve sultan adına Sünni hutbesi okutmalarını, bu nedenle kendilerine iyi muamele yapılacağını bildirmiş, onlar da vezire olumlu cevap vermişlerdi.³¹

Mahmud, Sünni hutbesi okutmaya karar verince emirliğinin ileri gelenlerini toplayıp onlara şu konuşmayı yapmıştır: “*Bildiğiniz üzere, bizim tabi olduğumuz devlet (Fatimî) artık çökmüş durumdadır. Bu Selçuklu Devleti ise yenidir, ordusu da azametli ve büyüktür, biz ise zayıf ve güçsüzüz. Eğer onlara hutbe konusunda olumlu cevap vermezsek korkarız ki onlarla başa çıkamayız, dolayısıyla da bizim Halep hâkimiyetimiz zarara uğrar; böylece biz, zayıf ve güçsüz bir emirlik olmamız, inancımız ve mezhebimiz dolayısıyla*

²⁸ Ali Sevim, “İbnü'l Kalânisi'nin *Zeylû Tarih-i Dımaşk* Adlı Eserinde Selçuklularla İlgili Bölümler”, *Belgeler*, XXIX/33, TTK, Ankara 2008, s.6; Bianquis, “Mirdâs”, s.120.

²⁹Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, (Çev. Ali Sevim), TTK, Ankara 2011, s. 151; Merçil, “Mirdâsiler”, s.150.

³⁰ Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s. 151; Sevim, “İbnü'l-Adîm'in *Zübdetü'l-Halep Min Tarihi Halep* Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler”, s.4.

³¹ Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.164.

Selçuklulardan başka bir devlete bağlandığımız takdirde sizin kan ve mallarınıza zarar gelir. Benim bu husustaki fikrim, söz ve paranın yarar sağlayamayacağı bir vaktin gelip çatmasından önce hutbeyi onlar adına okutalım".³² Böylelikle önceden Halife el-Mustansır adına okutulan hutbe kaldırılarak onun yerine el-Kaim adına hutbe okutulmaya başlandı.³³ Sonuç olarak Mirdasi hanedanı hem Sünni halifeyi tanımış hem de Selçuklu sultanı adına hutbe okutmuştur.

Sultan Alparslan, Ağustos 1071'de Hemedan'dan hareketle Erciş ve Malazgirt'e gelerek iki şehri aldı. Daha sonra Meyyafarikin'e vardı. Şehrin emiri Nasr b. Mervan onu karşıladı.³⁴

Sultan, 16 Ocak günü iki sebepten dolayı Fırat'a doğru yol aldı. Bunlardan birincisi, Afşin'den beklenen haberin gecikmesi, diğeri ise Irak-ı Arab ve Irak-ı Acem bulunan askerlerin azıklarının gecikmesinden dolayı savaştan geri çekilmeleri idi. Sultan, Urfa'dan ayrıldıktan sonra şehir halkı, ölüleri çıkararak Bizans İmparatoruna göndermek üzere başlarını kestiler ve cesetlerini de yaktılar.³⁵

Daha sonra Sultan Alparslan 19 Ocak günü Fırat kıyısında konakladı. Halep emiri Mahmud b. Nasr onun huzuruna gelmedi.³⁶ Bu durum üzerine hiddetlenen Sultan Halep'e doğru yola çıktı, şehre ulaşip orayı yağma etti. Bu olay üzerine Araplar çöllere kaçtılar.³⁷ Öte yandan Sultan, Mahmud'a katına gelmesi için elçi gönderdi ise de Mahmud, yalnız halktan topladığı parayı göndermekle yetindi. Bunun üzerine sultan, ona şöyle haber gönderdi: "*Adımı hutbede okutmana ve açıkça bana mektuplar göndermene ve katıma gelen*

³² Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.164; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.X, s.70; Sevim, "İbnü'l-Adîm'in *Zübdetü'l-Halep Min Tarihi Halep* Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler", s.7.

³³ Azimi, *Azimi Tarihi*, s.22; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.164; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.X, s.70; Bundari, *Zubdat al-Nusra va Nuhbat al'Usra*, (Çev. Kıvameddin Burslan), TTK, Ankara 1999, s.36; Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, s.122.

³⁴ Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.166; Bundari, *Zubdat al-Nusra va Nuhbat al'Usra*, s.36; Ahmet b. Mahmud, *Selçuknâme*, s.81; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.X, s.70-71.

³⁵ Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.166.

³⁶ Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.166; Ahmed b. Mahmud, *Selçuknâme*, s.84; Sevim, "İbnü'l-Adîm'in *Zübdetü'l-Halep Min Tarihi Halep* Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler", s.7; Bundari, *Zubdat al-Nusra va Nuhbat al'Usra*, s.37.

³⁷ Ahmed b. Mahmud, *Selçuknâme*, s.84; Sıbt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.166-167; Sevim, "İbnü'l Kalânisi'nin *Zeylü Tarih-i Dimaşk* Adlı Eserinde Selçuklularla İlgili Bölümler", s.8.

çevre hükümdarlara lütuf ve ihsanda bulunduğumu bilmene rağmen huzuruma gelmekten çekinmeni anlayamıyorum". Bunun üzerine Mahmud, az bir hediye ile anası ve oğlunu sultana gönderdi, bu da sultanın kızgınlığını artırdı. Bu sıralarda halife, adına hutbe okutması ile ilgili olarak kendisinden istediği hilatları Nakîbü'n-nükabâ³⁸ (Ebu'l-fevâris Tırâd) ile Mahmud'a göndermişti. Bundan dolayı halife, Mahmud'a ferace, sarık, donatılmış bir binek atı ve bir bayrak, anasına iki at, elbiseler ve amcası oğullarına da at ve elbiseler göndermişti. Mahmud, Nakîbü'n-nükabâ'yı karşıladı ve o da onu halife adına selamladı.³⁹

Funeydik'te karargâh kurmuş olan Alparslan huzuruna gelmeyi reddeden Mahmud'a karşı Halep önüne geldi. Halepliler, onunla çarpışmaya giriştilerse de perişan oldular. Bunun üzerine Mahmud, elçi gönderip barış isteğinde bulundu ve aynı gece beraberinde annesi olduğu halde sultanın huzuruna çıktı.⁴⁰ Annesi, oğlunun elinden tutup, sultanın önüne doğru itti ve "Bu oğlumdur, size teslim ediyorum, ona istediğinizi yapınız" dedi. Sultan, Mahmud'u sevgi ve ikramla karşıladı ve ona "Kalene dön ve bizim, hak edeceğin ikramımıza mazhar olman için yarın gel" dedi. Bunun üzerine Mahmud kaleye döndü ve ertesi gün, sultanın ordugâhına geldi. Vezir Nizamü'l-mülk, hacibler ve sultanın yakınları onu karşıladılar. Karşılayanlar arasında sultandan başka herkes vardı. Mahmud, sultanın huzuruna çıktı. Sultan, ona değerli hilatler giydirdi, altın ve gümüş eyerli adar, kösler ve bayraklar verdi. Bunun üzerine Mahmud, sultana "Vallahi, senden korkutulduğum için, huzuruna gelemedim" dedi. Sultan, bunu kimin yaptığını anladı; bundan dolayı canı sıkıldı.⁴¹ Mahmud'un huzura gelmeme nedeni ise İbn Han olduğu zikredilmektedir.⁴²

Netice olarak Mahmud'la Sultan Alparslan'ın durumu olumlu olarak gelişti. Halep şehri tekrar Mahmud'un kontrolü altına verildi. Sultan, Selçuklu

³⁸Sözlükte "hayırlı, seçkin kişi; bir topluluğun başkanı, vekili, kefil, emini" anlamlarına gelen nakib kelimesi (çoğulu nükabâ) terim olarak siyasi, içtimaî, askerî, dinî alanlarda hükümdar veya şeyhlerin maiyetinde görevli üst düzey sorumlularını ifade eder. (Ayrıntılı bilgi için Bkz. Gülgün Uyar, "Nakib", *İA*, TDV Yayınları, C.XXXII, İstanbul 2006, s.321-322).

³⁹ Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.167.

⁴⁰ Mahmud'un annesiyle birlikte Sultan Alparslan'ın huzuruna çıkması dair ayrıca Bkz. Azimi, s.22; Ahmed b. Mahmud, *Selçuknâme*, s.87; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.X, s.70-71; Sevim, "İbnü'l-Adîm'in *Zübdetü'l-Halep Min Tarihi Halep* Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler", s.9.

⁴¹ Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.168.

⁴² Ahmed b. Mahmud, *Selçuknâme*, s.84; Sibt İbnü'l-Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Âyân*, s.168.

memleketlerini istila eden Rum hükümdarı Diogenes'i karşılamak üzere, Halep'den ayrıldı.⁴³

Mirdâsilerin yıkılışı ise 1080 yılına tekabül eder. Bu da Selçuklu hâkimiyetinden ancak on yıl daha ayakta kaldıklarını göstermektedir.

Sonuç

Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan itibaren birçok bölge kontrol altına alınmıştır. Alparslan döneminde ise Halep'in kontrol altına alındığı görülmektedir. Bölgenin kontrol altına alınmasını kolaylaştıran en önemli etken Türkmenlerin bölgedeki varlığıdır.

Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan itibaren imtina edilen hususlardan biri de halife ile olan ilişkilerdir. Sultan Alparslan döneminde de halifelik ilişkileri gücünü korumayı başarmıştır. Alparslan'ın Şii'lere olan tutum ve davranışlarından dolayı Halep emiri Mahmud Sünni halife adına hutbe okutmuştur. Bu da devletin azametini ve gücünü bir kez daha vurgulamıştır.

Mirdâsiler, Fatimi Devleti'nin hâkimiyetinden çıkıp Büyük Selçuklu Devleti hâkimiyetini kabul eden ilk devlet olma özelliğini gösterir. Ayrıca bu dönemde Şiilik gerileme gösterirken Sünni İslamiyet yükselişe geçmiştir. Halep'te Selçuklular ile sağlanan Türk hâkimiyeti, Fâtımîlerin İslam ülkelerinde Şiiliği yayma politikasına karşı bir engel oluşturması Sünni İslamiyet'in yükselişe geçme durumunu destekler niteliktedir. Şunu da belirtmek gerekir ki, Selçukluların bölgedeki varlığı, sınırlarını genişletmeye ve bölgedeki etkinliğini artırmaya çalışan mahalli yöneticileri de engellemiştir.

Halep konumu itibarıyla hareketli bir tarihe sahiptir. Şehirde kurulan birçok devlet ve hanedanın varlığı bu düşüncüyü desteklemektedir. Bu noktada birçok medeniyetin izlerini taşıdığı görülmektedir. Bu medeniyetlerden biri de şüphesiz Türklerdir. Bölgenin hâkimiyetinde kilit rol oynayan Türkler şehrin dokusuna ve kültürüne de önemli katkı sağlamışlardır.

Conclusion

Since the Seljuq State was established, many regions have been taken under control. In the Alparslan period, it was considered that Aleppo to be under control. The most important factor that facilitates the control of the region is the presence of Turkmens in the region. Since the establishment, one of the issues was that Seljuq State had withheld relation with the caliph. In the Sultan Alparslan period, the caliphate relationship was managed to maintain its power Because of Alparslan's attitude toward Shia, Mahmud

⁴³ Azimi, Azimi Tarihi, s.23; Sevim, "İbnü'l-Adîm'in Zübdetü'l-Halep Min Tarihi Halep Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler",s.9.

Sunni; the order of Halep had read sermon for caliph. And that had emphasized the greatness and power of the state again.

Mirdâsid were excluded from the rule of the Fatimid Empire and were first states that accept the great Seljuq State. In addition, in this period, Shia showed a regression and in contrast, Sunni progressed. In Aleppo, Turkish domination was provided by the Seljuqs and Fatimid with the creation of an obstacle in the Islamic countries against the policy of spreading Shiism which seemed to support the rise of Sunni state. Aleppo had a dynamic history. The presence of many states and dynasties in the city supports this claim. At this point, it deems that traces of many civilizations can be followed in this city. Undoubtedly, one of these civilizations is Turk civilization. Turks, which plays a key role in the domination of the cities, they have provided most important contribution in the tissue and culture of the region.

Kaynaklar

- Ahmed b. Mahmud, *Selçukname*, (Haz. Erdoğan Merçil), C.I, İstanbul 1977.
- Azimi, *Azimi Tarihi, Selçuklularla ilgili Bölümler*, (Çev. Ali Sevim), TTK, Ankara 2006.
- Bianquis, Thierry, "Mirdâs", *EI*, New Edition, Vol. VII, Leiden 1993, s.115-123.
- Bondari, *Zubdat al-Nusra va Nubat al'Usra*, (Çev. Kıvameddin Burslan), TTK, Ankara 1999.
- Bosworth, *İslam Devletleri Tarihi*, (Çev. Erdoğan Merçil ve Mehmet İspirli), İstanbul 1980.
- İbnü'l Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, (Çev. Abdülkerim Özaydın), C. IX, İstanbul 1987.
- Cahen, Claude, *Doğusundan Osmanlı Devletinin Kuruluşuna Kadar İslamiyet*, (Çev. Esat Mermi Erendor), Ankara 1990.
- Cahen, Calude, "Ahdath", *EI*, Vol.II, Leiden 1978, s.256.
- Kafesoğlu, İbrahim, "Alparslan", *İA*, TDV Yayınları, C.II, İstanbul 1989, s.526-530.
- Kerîmüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l Ahbâr*, (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara 2000.
- Kırkıl, Emin, *Selçuklular Döneminde Halep*, Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1999.
- Köymen, Mehmet Altay, *Selçuklu Devri Türk Tarihi*, TTK, Ankara 2004.
- _____, *Tuğrul Bey ve Zamanı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1976.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri "Kilâb b. Rebia", *İA*, TDV Yayınları, C.XXV, İstanbul 2002, s.567-568.

- Merçil, Erdoğan, "Mirdâsiler", *İA*, TDV Yayınları, C.XXX, İstanbul 2005, s.149-151.
- Özaydın, Abdülkerim, "Salih b. Mirdâs", *İA*, TDV Yayınları, C.XXXVI, İstanbul 2009, s.41.
- Özgüdenli, Osman Gazi, *Selçuklular, Büyük Selçuklu Devleti Tarihi*, C.I, İSAM Yayınları, İstanbul 2013.
- Sadrüddin el-Hüseyini, *Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye*, (Çev. Necati Lügal), TTK, Ankara 1999.
- Sıbt İbnu'l- Cevzi, *Mir'âtü'z-Zamân Fi Tarihi'l-Âyân'da Selçuklular*, (Çev. Ali Sevim), TTK, Ankara 2011.
- Ravendi, Muhammed b. Ali b. Süleyman, *Rahat-üs-Sudur ve Ayet-üs, Sürur* (Çev. Ahmed Ateş), C.I, TTK, Ankara 1999.
- Reşîdü'd-Dîn Fazlullah, *Cami'ü't-Tevârih*, (Çev. Erkan Göksu, Hüseyin Güneş), Selenge Yayınları, İstanbul 2011.
- Sevim, Ali "İbnü'l Kalânisi'nin *Zeylû Tarih-i Dımaşk* Adlı Eserinde Selçuklularla İlgili Bölümler, *Belgeler*, XXIX/33, TTK, Ankara 2008, s.1-42.
- _____, "İbnü'l-Adîm'in *Zübdetü'l-Halep Min Tarihi Halep* Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler, *Belgeler*, XXI/25, TTK, Ankara 2000, s.1-84.
- _____, "Sıbt İbnü'l Cevzi, *Mir'âtü'z-zamân fi Tarihi'l-Âyân* Adlı Eserindeki Selçuklularla İlgili Bilgiler II-Sultan Alparslan Dönemi" *Belgeler*, XIX/23, TTK, Ankara 1998, s.1-51.
- Turan, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, Turan Neşriyat, İstanbul 1969.
- Urfalı Mateos Vekayinamesi ve Papaz Grigor'un Zeyli, (Türkçe'ye Çev. Hrant Andreasyan, Notlar: Edouard Dulaure, Halil Yınanç), TTK, Ankara 2000.
- Uyar, Gülgün, "Nakib", *İA*, TDV Yayınları, C.XXXII, İstanbul 2006, 321-322.
- Yazıcı, Tahsin, "Halep", *İA*, TDV Yayınları, C.XV, İstanbul 1997, s.239-244.
- Zakkar, Suhayl, *Emirate of Aleppo*, Beyrut 1970.